

POJEM „MENTÁLNÍ POSTIŽENÍ“ V INTUITIVNÍCH PŘEDSTAVÁCH ŽÁKŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL

THE CONCEPT OF “INTELLECTUAL DISABILITY” IN THE INTUITIVE IDEAS OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

Pivarč Jakub

Klíčová slova: mentální postižení; představy; žáci základních škol; inkluze; kvantitativní výzkum

Key words: intellectual disability; ideas; primary school pupils; inclusion; quantitative research

Jednu ze statisticky nejvíce ohrožených skupin osob s postižením, která čelí zvýšenému riziku marginalizace a sociální exkluze, tvoří lidé s mentálním postižením. Pro zavádění kroků vedoucích k úspěšnému společnému vzdělávání žáků je žádoucí systematicky a dlouhodobě monitorovat, jak je tato skupina osob vnímána intaktními žáky. Cílem realizované výzkumné studie bylo analyzovat a charakterizovat představy žáků o mentálním postižení, a dále zjistit, zda liší z hlediska vlivu pohlaví, navštěvovaného ročníku ZŠ a z hlediska zkušenosti žáků s osobami s mentálním postižením.

Představa, jakožto subjektivní moment existence obsahu (fenoménu) ve vědomí jedince, může být opředená mnoha nejasnostmi, generalizacemi, záhadami, předsudky a často i neopodstatněnými obavami či mylnými informacemi. Na mikrosociální úrovni školní třídy mohou být představy žáků vnímány jako jeden z významných faktorů, jež ovlivňují proces inkluze. Nicméně v kontextu proměny paradigmatu současného vzdělávání v České republice, které od první dekády 21. století pozvolna směřuje od segregačního pojetí k inkluzi všech žáků (tedy i žáků s mentálním postižením) do prostředí běžných základních škol, dosud zůstává opomíjena problematika výzkumu představ žáků o fenoménech ze společenskovední a humanitní oblasti. Lze zaznamenat pouze dílčí zájem o tuto tematiku (např. Beckett, 2014) a nepříliš mnoho empirických poznatků, které by dokumentovaly, co si děti/žáci představují pod konkrétními druhy postižení, nota bene jaké představy má dětská populace o jedincích s postižením mentálním.

Na průřezovém, kvantitativním výzkumu participovalo celkem 2324 žáků bez postižení ve věkové kohortě 10–15 let, a to z celkem 23 běžných ZŠ v ČR (dostupný výběr výzkumného vzorku). Představy žáků 5., 7. a 9. ročníků o mentálním postižení byly zkoumány metodou myšlenkového mapování. Vliv nezávisle

proměnných (jednotlivé charakteristiky respondentů) na závisle proměnnou (četnost pojmů v mapách) byl modelován prostřednictvím mnohonásobné lineární regrese. Administrace myšlenkových map byla provedena osobně autorem výzkumu. Sběr dat proběhl v letech 2015–2017 a návratnost dat činila 97 %. Na fenomén „mentálního postižení“ bylo nahlíženo ve smyslu taxonomizace, kategorizace, etiketizace (v úzu medicínského obrazu postižení). Představy žáků oscilovaly na pomezí uvědomování si tzv. normality a abnormality. Pojem „mentální postižení“ byl z hlediska sémantického nejčastěji spojován s obrazem postižení, tj. s onemocněním, vadou, poškozením, s odlišnostmi v chování/jednání či zvláštnostmi. Převládala zafixovaná představa o neschopnosti osob s MP, jejich nedostacích a závislosti na pomoci okolí. To může u žáků podporovat předsudky vůči osobám s MP a jiné stereotypy v jejich myšlení.

Abstract: This study is focused on the currently marginalised issue of the intact pupils' ideas of intellectual disability. The research was conducted in order to analyse and characterise the intact pupils' ideas of intellectual disability. Furthermore, the empirical study aimed to determine whether pupils' ideas differ depending on their gender, year of school attended and the declared experience of persons with intellectual disability. A transversal quantitative survey was conducted at 23 mainstream basic schools in the Czech Republic. The research sample consisted of 2324 intact pupils attending the 5th, 7th and 9th forms of basic schools. Data were collected by means of mind mapping. The findings demonstrate that pupils perceive the phenomenon of intellectual disability in terms of medical paradigm (emphasising the somato-pathological aspect of handicap with fixed ideas of the inability of persons with such handicap prevalent as well as the idea of such persons' dependence on the help of others).

Literatura/References:

Beckett, A. (2014). *Non-disabled Childr-en's Ideas about Disability and Disabled People*. British Journal of Sociology of Education 35 (6): 856–875.